

Милка ЗДРАВЕВА

ПРЕСЕЉЕНИЦИ ИЗ МАКЕДОНИЈЕ У РУСКО ЦАРСТВО СРЕДИНОМ 18. ВЕКА

Везе између Руског царства и православног Балкана постојале су и раније, а после 16. века оне су се појачале. Ми располагамо са подацима из 16. и 17. века који се односе на прелаз духовних лица из Македоније у Русију. Они су потраживали помоћ (милостињу) за цркве и манастире, а тамо су носили свете мошти из атонских манастира, старе крстове и иконе за добијање више помоћи (као нека врста размене).¹ У ово време повећао се долазак „грчких трговаца“ тј. балканских турских поданика у Руско царство, који су доносили коприну (свилу), дрвено масло, памук и др. Године 1657. запорошки хетман Богдан Хмељницки дао је „грчким трговцима“ у Малорусији повластице у трговању.²

У другој половини 17. века повећао се број „грчких“ колониста у Малорусији. Према Снегарову многи колонисти из Македоније дошли су у Нежин, који је био на путу Кијев – Москва. „Грчки“ колонисти у Нежину су били организовани у „грчко трговачко братство“, имали су своју цркву, свој клир и користили самоуправљење. Плохински сматра да је братство било установљено 1680. године од Цариградске патријаршије.³ У време Аустро-турског рата с краја 17. века, 1687. године у Москви је био скопски митрополит Јефтимиј, који је тражио заштиту православног становништва, коме је претила опасност од покатоличења.⁴ Следеће

¹ Проф. Н. Кептеревъ, *Характеръ отношений России къ православному Востоку въ 16. и 17. столетяхъ*. Издана второе. Сергиевъ посадъ, 1914, 60–102, 148, 226 и др.; П. Гъбенски, *Българските търговци – „нежински гърци“ и нашето възраждане, Списание на Българското Икономическо дружество*, Година XXX., Кн. 5, Софих 1931, 229; Веселин Хаджиниколов, *Българо-руски стопански отношения и връзки до Освобождението ни от турско иго*. Трудове на Висшия економически институт „Карл Маркс“, Книга Прва, Софиа 1957, 55.

² Јурдан Јурдановъ, *История на Българската трговия до освобождението* – кратък очеркъ, Софиа 1938, 158; Проф. Ив. Снегаров, *Културни и политически връзки между България и Русия през 16.–18. век*, Софиа 1953, 54.

³ М. Плохинский, *Иноземцы в старой Малороссии*, +. 1, в Труды 12 архиеологического съезда в Харькове 1902, Т. 2, Москва 1905, 187, цит. по Проф. Ив. Снегаров, *Културни и ...*, 54–5.

⁴ Ив. Пастухов, *Българите въ източния въпрос до Кримската война*, Българска историческа библиотека, Г. 2, Т. 1, Софиа 1929, 209.

1688. године, као изасланик пећког патријарха Арсенија III, влашког кнеза Шербана и ранијег цариградског патријарха Дионисија био је у Москви архимандрит светогорског Павловског манастира Исаија, који је истакао неопходност да Руско царство учествује у ослобођењу Балкана од османлијске власти.⁵

После Карловачког мира (1699. године) балканско православно становништво настањено у Угарској, није било добро примљено. Због неспоразума са аутохтоним (католичким) духовним лицима, епископ Јефрем из Тетова (који је отишао у Угарску с патријархом Арсенијем III), напустио је Мохачко-Сигетско-Печујску епархију, отишао у Русију и био Суздаљски и Јурјевски митрополит. Умро је тамо 1718. године.⁶

Пошто се Руско царство проширило у време Петра I, нарочито по освојењу Азова 1696. и после победе на Полтави 1709. године, балканско хришћанско становништво се све више надало у помоћ Русије за ослобођење од османлијске власти. Године 1704, 1708. и 1710. српска тј. граничарска милиција слала је представнике цару Петру са молбом „да мисли на њихову земљу која се налази под Султаном“, исказујући му верност и спремност да ратују на руској страни.⁷ Међутим, кад је у време Прутског похода цар Петар I послао знаменити манифест од 3. марта 1711. године „свима хришћанима грчког и римског закона у Србији, Славонији, Македонији, Босни и Херцеговини“ и кад су према Мити Костићу око 19.000 граничара из Мађарске били спремни да иду у поход, господар Влашки Бранкован издао је план и онемогућен је прелаз граничара руској војсци.⁸ У Молдави над Прутом је у руској војсци учествовао капетан Јован Албанез, по Орфелину Србин из Подгорице. Он је командовао над једним мањим одредом војника, који су били готово сви Срби и који су називани малоруским изразом Жолнири (војници). Били су храбри и верни цару Петру. Зато је мајор Јован Албанез 1723. године добио позивну грамату од цара Петра да може од аустријских Срба наврбовати неколико хусарских пукова и да их распореди по малоруским градовима.⁹

⁵ Проф. Н. Кептерењ, *Характеръ отношений России ...*, 369; Јован Радоњић, *Римска курија и Јужнословенске земље од 16. до 19. века*, Београд 1950, 392–3.

⁶ Славко Гавриловић, *Извори о Србима у Угарској с краја 17. и почетком 18. века*, Књ. 2, САНУ, Зборник за историју, језик и књижевност српског народа, 2 одељење – Споменици на туђим језицима, Књ. XXX, Београд 1990, 442–3; Димитрије Руварац, *О епархији Печујско-мохачко-сигетској од 1695–1737*, Сремски Карловци, 1922, 11–5; Академик Харалампие Поленакович, *Македонские переселенцы и формирование Македонского полка в России в 18-м веке*, у: Македония и Македонцы в прошлом, Сборник научных трудов, Скопје 1970, 174.

⁷ Мита Костић, *Култ Петра Великог код Руса, Срба и Хрвата у 18. веку*, Српска академија наука, Историски институт (Посебан отисак из Истор. часописа, Књига 8 Београд 1959), 86–90.

⁸ М. Костић, *Култ Петра Великог ...*, 92.

⁹ Г. Занетовъ, *Българските колонии в Руссии*, Периодическо списание на Българското книжовно дружество, Година 9, Книжка 37–38, Средец 1895, 178–9; Д-р Мита Костић, Српска насеља у Русији: Нова Србија и Славеносрбија. Српски етнографски зборник, Српска краљевска академија Књ. 26, Насеља и порекло становништва Књ. 14, Београд 1923, 11–2.; *Политические и культурные отношения России с Югославянскими землями в XVIII в.*, Документи, ИИ АН СССР, Москва 1984, 66–70.

Руски пораз на Пруту болно су доживели једноверници руског цара из аустријских земаља, записао је Чарлс Вотворд – енглески посланик на Руском двору, који се у том тренутку налазио у Бечу.¹⁰

Према подацима из 1711. године, број породица у „Нежинском грчком братству“ износио је 232.¹¹ Они су 1710. године добили од цара Петра повељу о слободној трговини и били су ослобођени од неких грађанских обавеза.¹² Следећих година везе између балканског православног становништва и Руског царства се увећавају. На позив Петра I да се формирају хусарски пукови од странаца, дошли су официри из Угарске. Поменути Јован (Иван) Албанез на основу позивне грамате успео је да преведе и да насели у Украјини преко 1.000 Срба, а сигурно међу њима има и других православних народа. Од тих досељеника је 1727. године основан „Српски хусарски пук“, касније назван „Стари српски хусарски пук“. Командант пука био је Иван Албанез.¹³ При руској армији постојали су и: угарски, молдавски и грузински пук. Поред народа чија су имена пукови носили, у њима је било и људи из разних племена.

С обзиром на ниски ступањ производње у 17. и 18 веку, западноевропска политика била је популационистичка,¹⁴ тј. за увећавање броја становништва ради унапређење привреде, али и за већи број војника. Пошто је проширено Руско царство имало великих и пустих необрађених прострaнства, Двор је ишао за тим да увећа број досељеника. Царство је такође имало потреба од војника граничара на граници према Отоманској империји. У време рата између савезница Аустријске и Руске империје са Турском у 1737. године, досељено је 500 граничара из Аустрије у Русију и они су укључени у „Српски хусарски пук“.¹⁵ Године 1740. царица Ана је издала Проглас за досељавање православних из Угарске, да се они укључе у новоформиране пукове, или да добију земљу и да је обрађују.¹⁶ Овај Проглас односио се на православно становништво Угарске, али у Руско царство су дошли досељеници и из других крајева. Већ следећих година број досељеника се увећао.

Четрдесетих година 18. века у Нежину се помиње неколико лица из Македо-

¹⁰ М. Костић, *Култ Петра Великог ...*, 98.

¹¹ М. М. Плохинский, *Иноземцы в старой Малороссии*, „Труды двенадцатого археологического съезда в Харькове 1902“, Т. 2, Москва 1905, 196, цит. по Веселин Хаджиниколов, *Българо-руски стопански ...*, 60.

¹² М. М. Плохинский, *Иноземцы в ...*, 188, цит по Проф. Ив. Снегаров, *Културни и политически ...*, 54.

¹³ Г. Занетовъ, *Българските колонии въ Руссия ...*, 179-0; Симеон Пишчевић, *Мемоари, Нови Сад – Београд 1972*, 245; Д-р Мита Костић *Србска насеља у Русији ...*, 12; Александар Матковски, *Македонскиот полк во Украина*, Скопје 1985, 164, 246.

¹⁴ Н. С. Державинъ, *Болгарския колонии въ России (Таврическая, Херсонская и Бессарабская губернии)*, Материалы по славянской этнографии, Сборникъ за народни умотворения и народописъ, Книга 39, София 1914, 29. Аустријска политика је била наклоњена према емигрантима из Турске, Славко Гавриловић, *Прилог историји трговине и миграције Балкан-Подунавље 18. и 19 столећа*, Београд 1969.

¹⁵ Др Мита Костић, *Српска насеља у Русији ...*, 14;

¹⁶ *Хронологический указатель материаловъ для истории инородцевъ европейской России, составленъ подъ руководствомъ Петра Кепена*, Санктпетербургъ 1861, 421.

није: Симеон Федоров „болгарин“ од града „Атрида“ (Охрида ?) насељен у Нежину 1740; Иван Димитриевич Сталевски „болгарин“ из града Искип (Ускюп, Скопје), у Нежину се помиње од 1745. године као трговац, и други.¹⁷

Пошто се с укидањем Моришке, Потиске и Дунавске крајине 1741. године јавља незадовољство граничара, доласком на престо Јелисавете Петровне (1741–1761) емиграција у Руском царству се масивизирала. Незадовољство граничарске милиције у Аустрији достигло је врхунац после Ахенског мира (1748) када их она више није требала и кад је 15. 08. 1750. године бечки двор издао заповед да се провинцијализује и остатак Моришке и Потиске крајине.¹⁸ Тада је у Бечу руски посланик био гроф М. Бестужев који се много ангажовао и допринео емиграцији православних у Руско царство.¹⁹

Сељења у Русију међу првима је започео пуковник Моришке милиције Јован (Иван) Хорват (из развојаченог шанца Печке) за којег се сматра да је пореклом „из Македонији Цинцар“.²⁰ Он је имао аустријско племство са предикатом „де Куртич“. По родословној књизи племства губерније Харковске добили су његови преци племићку диплому и грб 1689. године од Леополда I, а Самуило – отац Јована Хорвата, био је војвода великоварадски. Он је за „верност и заслуге“ од цара Карла VI, добио једно велико пољско добро.²¹ Претпоставља се да је Јован рођен у Петровадину. Академик Александар Матковски сматра да је Самуил рођен у селу Хорват (Хорвати, Р’вати, Арвати) у нахији Доњој Преспси.²² Јован (Иван) Хорват се повезао са Бестужевим, добио дозволу од царице (М. Терезије) јуна 1751. године да може иступити из војске и отићи у Русију.²³ Иступ из војске и пасоше за Русију тражили су и други официри, међу њима Јован Шевић, Рајко Прерадовић и други.

Заједно са Хорватом добио је одобрење за иступ из војске и одлазак у Русију и развојачени капетан Никола Штрба кога су у руској војсци звали Чорба.²⁴ Сигурно Николина браћа су Теодор Штрба (Чорба, Csorba) и Јован Чорба. У списку официра који су хтели у Русију, а који је аустријски посланик у Петрограду послао 01. 09. 1751. године својој влади у Бечу су: Johan Chorwath ..., Michael Chorvath, Nicola Chorba ... Teodor Chorba, ..., Lazar Serezlin, Luca Popovitsch, Kir Popovitsch, ..., Maxim Chorba, ..., Georg Popovitsch, ... сви са породицама.²⁵ Није искључено да је

¹⁷ Харалампие Поленакович, *Македонские преселенцы ...*, 178; Проф. Ив. Снегаров, *Културни и политически ...*, 55; Александар Матковски, *Крепоснитството во Македонија во време на турското владеење*, Скопје 1978, 222; Д-р Милка Здравева, *Врски на трговци од Македонија со Русија од крајот на 18. до првите децении на 19. век*, у: *Македонско-руските врски во 19. и почетокот на 22. век*, Скопје 1996, 93.

¹⁸ Др Мита Костић, *Српска насеља у Русији ...*, 32.

¹⁹ Исто, 39.

²⁰ Душан Вуксан, *Преписка митрополита Василија, митрополита Саве и црногорских глаvara*, Споменик LXXXVIII, Други разред 69, Београд 1938, 75; Глигор Станојевић, *митрополит Василије Петровић и његово доба (1740–1766.)*, 155; Александар Матковски, *Македонскиот полк ...*, 166.

²¹ Др Мита Костић, *Српска насеља у Русији ...*, 131.

²² Александар Матковски, *Македонскиот полк ...*, 166.

²³ Др Мита Костић, *нав. дело*, 44.

²⁴ Исто.

²⁵ Исто, 44–5.

Максим Чорба из већ поменуте породице Чорба. Александар Матковски сматра да је породица Чорба пореклом из Охрида, где се и данас среће ово презиме. Такође сматра да их је са породицом Хорвата везивала стара отаџбина.²⁶ Презиме поменутог Лазара Серезли, који се заједно с Хорватом иселио, указује да је капетан (барјактар) Лазар сигурно пореклом из Сера. Ми сматрамо да су македонског порекла и поменути Лука Попович, Кир Попович и Георг Попович.

У почетку група која се крајем септембра 1751. године са Хорватом (официра, војника, цивилних особа са њиховим породицама и послугом) иселила у Русију, бројала је 218 лица. До пролећа 1752. године број исељеника се повећао на око 1.000.²⁷ Прихватна станица је био Кијев. Описујући путовање Симеон Пишчевић наглашава да, „у планинама у Мађарској, Карпатима, изнад пољске границе живе само Словени, матерњи језик им је словенски, свештеници држе службу божју по грчком обреду на словенском језику, само су од давнина преведени на Унију и за старешину у цркви признају римског папу“.²⁸

Око сређивања насељавања православног становништва Хорват је био позван у Петроград, где је на Двору изложио своје предлоге. Указом потписаног од царице Јелисавете Петровне 24. децембра 1752. године²⁹ дозвољава се хришћанима „не само Српским но и Македонским, Болгарским, Волошким и други“ да се населе у Русији и да формирају своје пукове. Граматом од 11. јануара 1752. године Иван Хорват се именује за генерал-мајора и одређује се устројење хусарске (коњичке) и пандурске (пешадијске) јединице.³⁰

Пресељеници са пуковником Иваном Хорватом населили су се у северни део Херсонске губерније. Област коју су населили досељеници названа је „Нова Србија“.³¹ Она је била потчињена непосредно Сенату и Војној колегији. Центар је био Новомиргород. Сенатским указом из 19. октобра 1752. године у „Нову Србију“ могли су да буду примљени „само досељеници од народов ...Сербских, Македонских, Болгарских и Волоских“.³² Међутим, на овој територији Хорват је затекао преко 4.000 домова: из малоруских и слободских пукова и Запорожја 3.170, Малорусе из Пољске и Молдаве – 195, а 643 породица изјавило је да су ту настањени од

²⁶ Александар Матковски, *Македонскиот полк ...*, 171.

²⁷ Др Мита Костић, *Српска насеља у Русији ...*, 53–4; Александар Матковски, *Македонскиот полк ...*, 172–3.

²⁸ Симеон Пишћевић, *Мемоари*, Превод и предговор Светозара Матића, Београд 1963, 321.

²⁹ Др Мита Костић, *Српска насеља у Русији ...*, 54–6; Александар Матковски, *Македонскиот полк ...*, 173–4. Матковски је дао факсимил од део Указа царице Јелисавете узет из књиге Петра Кепена „Хронологический указатель материаловъ для истории инородцевъ европейской России“, Санктпетербургъ 1861.

³⁰ *Хронологический указатель материаловъ для истории инородцевъ европейской России*. Составленъ подъ руководствомъ Петра Кепена, Санктпетербургъ, 1861, 421–423. Др Мита Костић, *Српска насеља у Русији ...*, 56–7; Александар Матковски, *Македонскиот полк ...*, 174–7.

³¹ Др Мита Костић, нав. дело, 58–60 и др.

³² *Полное собрание законовъ Российской империи съ 1649 года*, Том 13, 716, док. бр. 10037, цит. по Александар Матковски, *Македонскиот полк ...*, 221.

старина.³³ Поменути Сенатским указом је регулиран статус досељеника: плате војника, наоружање, пензије удовица, цркве, школе и др., тј. нека врста аутономије као што су имали граничари у Аустрији. Било је одређено да се организују 4 регуларна пука: 2 хусарска (коњичка) и 2 пандурска (пешадијска).³⁴ Први хусарски пук који је Хорват организовао назван је “Хусарский Хорватовъ полкъ” и командовао им је Хорват, а првим пешадијским „Пандурскиџи полком“ је командовао његов старији брат потпуковник Михаило.³⁵

Пошто Јован (Иван) Шевић и Рајко Прерадовић који су дошли са групом досељенике нису хтели да буду под командом Хорватовом, издејствовали су 29. маја 1753. године да добију другу територију за насељавање у североисточном делу Екатеринославске губерније, названу „Славеносрбија“ и да организују своје пукове.³⁶ Од царског Указа из 1753. године види се да је Прерадовић оснивао засебни пук од Шевића. У списку Шевићевог пука, поред Срба има лица из „греческую“ „венгерскую“, „болгарскую“ и „волоскую нацију“. У Шевићев пук 74 лица су се декларирали као из „Македонской нацией“, за којих је на основу „Фонда 1413 опис 1 зб. 6 и зб. 15/3 јанваря 1759. из Централний державний исторический архив“ у Кијеву, Александар Матковски дао списак имена, њихове старости, време кад су прешли (у Руско царство), њихово породично стање, да ли су писмени и језике које знају.³⁷ Могуће је међутим, да су се неки људи из Македоније уписали у „греческую“, „сербскую“, „болгарскую“ или других нација. Пукови који су организовали Шевић и Прерадовић у Славеносрбији били су руковођени од Шевића и Прерадовића и звали су се: „Шевићев хусарски полк“ и „Прерадовичев хусарски полк“.³⁸

Врховни командант свих пукова, организованих од странаца у Новој Србији, био је Хорват.³⁹ Многи новонасељени шанчеви у „Новој Србији“ носили су имена из старих крајева: Чанад ... Сента ... Кањижа ... Бечеј ...⁴⁰ Између балканских топонима која се срећу у Украјини има неколико македонских: Македонов, Македоновка, Македони, Скопиевка, Куманово, Малаја Каратовка, Новиј Полог и др.⁴¹ Према руском аутору Кабузану 1754. године у „Новој Србији“ су била пописана 2225 мушких лица од којих су 124 Македонци.⁴²

Подизање насеља, обрађивање земље и одбијање пљачкашких упада кримских

³³ Др Мита Костић, нав. дело, 83.

³⁴ Н. С. Державин, *Болгарския колонии въ России ...*, 29; Др Мита Костић, нав. дело, 58–60; Александар Матковски, *Македонскиот полк ...*, 216–8.

³⁵ Александар Матковски, нав. дело, 217–220.

³⁶ Н. С. Державин, *Болгарския колонии въ России ...*, 8, 29;

³⁷ Александар Матковски, нав. дело, 184–7.

³⁸ Н. С. Державин, *Болгарския колонии въ России ...*, 29.

³⁹ Александар Матковски, нав. дело, 217.

⁴⁰ Др Мита Костић, нав. дело, 94.

⁴¹ Александар Матковски, нав. дело, 283–5.

⁴² Кабузан, *Крестъанская колонизация Северного Причерноморья (Новороссии) в 18. – первой половине 19. в. (1719–1857)*, „Ежегодник по аграрной истории Восточной Европы 1964“, Кишинев 1966, 318, цит. по Александар Матковски, *Македонскиот полк ...*, 214. За термине „македонской нацией“, „македонской“, „македонская“ Матковски је објаснио да

Татара и запорошких Козака у почетку није било лако. Међутим, досељеници су то упорно издржали и за релативно кратко време су шанчеве претворили у лепа места. Они су могли да воде економију, да тргују, да држе механе, марву итд.⁴³ Нарочито се подигао Новомиргород, где је био смештен Хорват са својом командом. Да су се досељеници добро уклопили у новим местима сведоче писма која су они слали својим рођацима у старој отаџбини. У писму Лазара Серезлије из октобра 1753. године упућено Стевану Станковићу у Великом Варадину стоји да „у Новој Србији имају добре плате и добру земљу. Само његова и његове компаније земља протеже се у дужину три миље, у ширину две миље и има доста шуме, ливада и воде. Овде нас, каже, нико не назива шизматицима, јер Немци и католици уживају овде онакву част, какову смо ми имали код Мађара. Овде је наше царство и наша влада“.⁴⁴ Пресељено становништво у Новој Србији и у Славеносрбији учинило је од пустиње земљу насељену и обрађену. Нову Србију и Славеносрбију издашно је помагала и руска влада, из чијих је државних прихода био издвојен посебан фонд „Новосербску и Славеносербску Сумму“.⁴⁵

Поред поменутих пукова постојали су и „Бахмутски козачки полк“, „Венгерски“, „Грузински“, „Молдавски“, а затим су основани још један Српски пук звани „Жути хусарски пук“, Бугарски хусарски пук, Гречески пехотни пук и Македонски хусарски пук.⁴⁶

Македонски хусарски пук (Македонски гусарски полевий полк) формиран је 10. маја 1759. године, а одржао се до 28. јуна 1773. године. Још у препоруци Бестјужева из 1750. године да у руску војну службу буду примљени православни балкански народи: Грци, Власи, Албанци, Срби, Македонци и Бугари наглашавао је да су последња три народа једнородна са Русима.⁴⁷ До оснивања Македонског пука, становништво из Македоније је било уписано у већ поменуте раније формиране пукове, за који се каже: „напољнялис людми из Сербской, Болгарской, Македонской, Молдавской, Грузијской ... нациј“⁴⁸. Наредбом од 10. маја 1759. године наређено је Ивану Хорвату да формира још два „непоселенние полевые“ пукове са називом „Македонски“ и „Болгарски“, у који су поред народа Македонског у Македонском пуку и Бугарског у Бугарском пуку, ушли: Срби, Власи, Грци и Молдавци.⁴⁹ У Македонски пук је ушао и део досељених Црногораца са митрополитом

треба да се подразумевају припаднике који су дошли из Македоније без разлика на њихово етничко порекло, јер у то време не може да се говори за македонска нација у савременом смислу речи. Македонскиот полк ..., 181.

⁴³ Др Мита Костић, *Српска насеља у Русији* ..., 95.

⁴⁴ Исто, 98.

⁴⁵ Исто, 95.

⁴⁶ Александар Матковски, *Македонскиот полк* ..., 243, 249–254.

⁴⁷ *Полное собрание законов* ..., Т. 13, 566–588, док. бр. 9919, цит. по Александар Матковски, *Македонскиот полк* ..., 257; Кад се 14. јуна 1804. године митрополит Стефан Стратимировић обратио цару Александру I с пројектом за стварање Славеносрпске државе под покровитељством Русије нагласио је да је „српски православни народ језиком... књиге закона, обреда... исти с Русима“. *Политические и культурные* ..., 401–2.

⁴⁸ Александар Матковски, *Македонскиот полк* ..., 249.

⁴⁹ Симеон Пишчевић, *Мемоари*, ..., Београд 1963, 360.

Василијем, јер нису имали довољно војника да формирају засебан пук,⁵⁰ а није искључено да је имао и православне Албанце. Писмом од 11. 01. 1759. године, Митрополит Василије је молио Дворску канцеларију да Црногорци сачињавају засебан Црногорски пук, а за команданта да се одреди Симеон Пишчевић.⁵¹ Иначе неки аутори, међу њима и Александар Соловјев, сматрају „да ови пукови представљају посебне племенске јединице“.⁵²

У почетку је Хорват поверио оснивање Македонског пука Симеону Пишчевићу, али је био недоследан и варљив и препоручио је да се у потпуковнички чин унапреди мајор Алексеј Костјурин у Македонском пуку.⁵³ Ако презиме Костјурин може да се повеже са Костуром, није искључено да је ипак Хорват више поверења имао у суграђане из старе отаџбине. У фази формирања Македонског пука, 3. марта 1759. године била је издата наредба да се новопридошли племић из Угарске, македонац Александар Димитријев, упути у Македонскиј полевиј полк.⁵⁴ На тражење Хорвата, 10. септембра 1759. године издата је наредба да се у Македонски пук преведе његов рођак Ђорђе Хорват Дајамбурски у чин капетана, који је пре тога био ађутант Петра Панова.⁵⁵ Јован (Иван) Хорват је имао велика овлашћења и у Македонском пуку и могао је да унапређује војнике у време војних похода. Према савременицима и више аутора, Иван Хорват је владао апсолутистички.⁵⁶

Нажалост, из расположивих података не може да се говори детаљније о лицима из Македоније која су учествовала у Македонској гусарској полевиј полку. Пошто је пук био „полевиј“ т.ј. нестационаран, он је био слат у војне походе⁵⁷ које је Русија водила против Пољске, Турске, Пруске. У ратовима које је водило Руско царство учествовали су и други пукови, нпр. у Седмогодишњем рату (1756–1763), у руску војску против Пруске Хорват је послао читав хусарски пук, а хусаре су такође послали и Шевић и Прерадовић.⁵⁸

Започете колонизације у Руском царству настављене су доласком Екатерине II на престо (1762–1796). Указом Јелисавете Петровне од 29. 12. 1751. и манифестама које је издала Екатерина 4. децембра 1762. и 22. јула 1763. године постављене су

⁵⁰ Др Мита Костић, *Српска насеља у Русији ...*, 90; Александар Матковски, Македонскиот полк ..., 260.

⁵¹ Душан Вуксан, *Преписка митрополита Василија ...*, 10.

⁵² Др. Александар Соловјев, *Југословенски пукови у руској војсци 18. века*, 73. цит. по Д-р Александар Матковски, Грбовите на Македонија (Прилог кон македонската хералдика), Скопје 1970, 194.

⁵³ Симеон Пишчевић, *Мемоари, ...*, Београд 1963, 373–5; Александар Матковски, Македонскиот полк ..., 360–2.

⁵⁴ Централный государственный военный архив, Фонд 248, едица хр. 2886, лист 5 б, цит. по Александар Матковски, нав. дело, 263.

⁵⁵ Централный государственный военный архив, Фонд 248, ед. хр. 2886, лист 11 б, цит. по Александар Матковски, нав. дело, 263.

⁵⁶ Др Мита Костић, нав. дело, 93.

⁵⁷ Александар Матковски, нав. дело, 260. За храброст у војним походима Македонски пук је био неколико пута хваљен и добијао одликовања и од царице Јелисавете и од Екатерине.

⁵⁸ Др Мита Костић, *Српска насеља у Русији ...*, 90.

основе за колонизацију странаца у Новој Русији.⁵⁹ Манифестом од 04. 12. 1762. године позвала је царица Екатерина без никаквих ограничења све странце „да дођу у Русију и населе се где хоће“. У манифестима за насељавање странаца у Руско царство, Царица је наглашавала да има огромна ненасељена и необрађена прострaнства која треба да населе добри земљорадници. У добре земљораднике Скалковски сврстава бугарски народ, који је обрађивао пуну и степску област и пољопривреда је цветала.⁶⁰ Поред досељеника са Балкана, 60-тих и 70-тих година у Руско царство су долазили и колонисти из Европе.

Од података којима располажемо за поменуто „Нежинско грчко братство“, из 1765–1769. године, у списак је уписано 271 трговаца глава породице или неочењених. Од њих, 54 трговца су изјавила да су „македонски трговци“ т.ј. да су дошли из „Македонске провинције“⁶¹ углавном из Костура, Солуна, Скопја, Водена и Струмице. Из поменутог списка њих 47 су изјавили да су из „Турске области“. По једном списку из 1782. године, број нежинских колониста повећао се на 765 људи.⁶²

Према Кабузану, 1762. године у Новој Србији и Славеносрбији је било око 25.000 балканских досељеника.⁶³ У време од 1764. до 1769. године на земље Кијевскога Братског манастира населила се група бугарских досељеника, а неки су се прикључили српским и грчким колонистима у Черниговској губернији.⁶⁴ Велики број бугарских колониста доселио се у Бесарабску губернију, затим и у Херсонску. Сигурно је да је уз поменуте бугарске, српске и грчке колонисте било и досељеника из Македоније.

Значај Нове Србије као војничког насеља настањеног углавном балканским становништвом, умањено је кад се ту населило и аутохтоно и друго становништво. Хорват се међутим понашао деспотски и апсолутистички. По извршеној ревизији 1761. године и негативног извештаја пуковника Спичинскога за рад пукова у Новој Србији, а пошто руска влада није била задовољна радом Ивана Хорвата, Указом од 11. 07. 1763. године он је лишен генералског чина и прогнан у Вологду на север где је 1780. године умро.⁶⁵ Спичински је предлагао да се укине аутономија Нове Србије, Славеносрбије и Земље Запорошке. Године 1764, 22. марта, издат је Указ за укидање Нове Србије као војничког насеља. Указима од 09. и 11. јуна 1764. године Славеносрбија је преименована у Екатеринску провинцију, а следећег месеца укинуте су и њене војничке и друге привилегије. Нова Србија, Славеносрбија и Запо-

⁵⁹ Н. С. Державин, *Болгарския колонии въ России ...*, 29-30.

⁶⁰ *Болгарския Колонии въ Бессарабии и Новороссийскомъ-Крае*. Статистический очеркъ А. Скалковскога, Одесса 1848, 1-6.

⁶¹ Проф. Ив. Снегаров, *Културни и политически врѣзки ...*, 55; Веселин Хаджиниколов, *Бѣлгаро-руски стопански ...*, 60;

⁶² Веселин Хаджиниколов, *Бѣлгаро-руски стопански ...*, 60.

⁶³ Кабузан, *Крестѣянская колонизация ...*, 316-7, цит. по Александар Матковски, *Македонскиот полк ...*, 243.

⁶⁴ Н. С. Державинъ, *Болгарския колонии въ России ...*, 10.

⁶⁵ Др Мита Костић, *Српска насеља у Русији ...*, 128; Александар Матковски, *Македонскиот полк ...*, 238.

роже ушли су у састав Новоросијске губерније.⁶⁶ Пукови су, међутим, реорганизовани касније. Македонски пук је укинут 1773. године.

Према подацима у Централном државном војеном архиву (Ф. 248, хр. 2886 лист 12 б), 19. октобра 1759. године, на тражење Хорвата издата је наредба да се израде печати за Македонски и Бугарски пук,⁶⁷ али досад они нису пронађени. Према Соловјеву, сви су пукови имале засебне заставе у које улази и грб дотичне земље из Жефаровичеве *Стематографије*.⁶⁸ Међутим он није навео одакле је узео податке, а академик Александар Матковски у својим истраживањима није успео да потврди податак Соловјева. Он је нашао илустрације грбова пукова „Грбы Полевых и поселенныхъ Гусарскихъ полковъ с 1776–1783 г.“, али то нису биле грбови из *Стематографије Жефаровића*.⁶⁹ У то време пукови су већ били реорганизовани, и добили су имена према градовима, на пример од Српског и Бугарског пука је осниван Ољвиопољски, од Македонског и Далматинског – Александриски полк итд. Ипак пукови су дуго време неофицијално звани: „Славјанский, Илирский (Иллирический), Сербский, Болгарский, Далматинский, Молдавский, Македонский и Венгерский“.⁷⁰

Пресељено становништво се, међутим, уклопило у нову средину и с обзиром на исту веру и близак језик временом се претопило. Неки од њих стекли су високе војне чинове и велика имања. Међу њима се помињу и људи пореклом из Македоније, углавном потомци већ поменутих пресељеника.⁷¹

РЕЗИМЕ / SUMMARY

Аутор саопштава податке о припадницима српских пукова у Новој Србији односно Славеносрбији који су се изјашњавали као Македонци. У Шевићевом пуку 74 лица су се декларисала да су «из македонске нације». Према руском аутору Кабузанову, 1754. у Новој Србији било је пописано 2.225 лица, од којих 124 Македонца.

Године 1759. формиран је и Македонски хусарски пук. Командант пука био је Алексиј Костјурин, а врховни командант свих пукова био је Јован Хорват.

⁶⁶ Александар Матковски, Македонскиот полк ..., 232, 234, 245.

⁶⁷ Исто, 260–3.

⁶⁸ Др. Александар Соловјев, Југословенски пукови ..., 73, цит. по Д-р Александар Матковски, Грбовите на Македонија ..., 192–4. Иначе познат иконописац, бакрорезац и печатар Христофор Жефарович умро је у Москви 1753. године. Јован Скерлић, Историја нове српске књижевности, Београд 1967, 56. О Жефаровичу су писали многи аутори.

⁶⁹ Др Александар Матковски, Грбовите на Македонија ..., 193–4. Александар Матковски, Македонскиот полк ..., 271–3.

⁷⁰ Г. Занетовъ, Българските колонии въ Руссия ..., 189; Д-р Александар Матковски, Грбовите на Македонија ..., 194; Александар Матковски, Македонскиот полк ..., 277.

⁷¹ Др Мита Костић, Српска насеља у Русији ..., 129–30; Александар Матковски, Македонскиот полк ..., 278.

Према подацима из 1765–1769, од укупно 271 трговца уписана у «Нежинско грчко братство», 54 су изјавила да су из «Македонске провинције», углавном из Костура, Солуна, Водена, Скопља и Струмице.

Македонски пук је укинут 1773. Пресељено становништво се уклопило у нову средину и временом се етнички претопило.

*

The author present the data about members of Serbian regiments in New Serbia, that is, Slavonic Serbia, who declared themselves as Macedonians. In Sevic's regiment 74 persons declared that they came from the "Macedonian nation". According to the Russian author Kabuzanov, in 1754 in New Serbia there were 2,225 persons, out of which 124 Macedonians.

In 1759 the Macedonian hussar regiment was formed. The commander of the regiment was Aleksij Kostjurin, and the supreme commander of all regiments was Jovan Horvat.

According to the data from 1765–1769 out of the total of 271 merchants who were registered in the "Nezin Greek Fraternity", 54 declared that they were from the "Macedonian province", mostly from Kostur, Thessalonica, Vodena, Skoplje and Strumica.

The Macedonian regiment was terminated in 1773. The dislocated population adapted to the new environment and by the time passing they became ethnically assimilated.